

KAM KRÁČÍ ČESKÁ VESNICE

„Vesnické je vše prosté, neokázalé, jednoduché, úměrné, rukodělné, láskyplně zpracované, citlivé, sousedské, pokorné, spjaté s přírodou a lidstvím. Cizí je vše přenesené, okázalé, vypínavé, nákladné, necitlivé k sousedství, egoistické, narcistní, vytvářející si svůj vlastní, uzavřený svět.“

Ing. arch. Jan Kruml

Žijeme v divotvorné době. Kdo to kdy viděl sedláky vylévat mléko na schody pražských úřadů nebo prasata honit po Václaváku? Kdo to kdy viděl platit jim z našich daní za to, že neosejí? (Také vám nějak uniklo, kdy vlastně byl boj o zrno vítězně vybojován?).

Vážím si českého venkovana a zemědělce zvláště: za posledních třináct let vydržel opravdu hodně. Svět kdysi všemocných JZD už neexistuje. Přístupové podmínky k EU jsou kruté, aby se neublížilo socialisticky zvykaným sedlákům francouzským a dotacemi rozmazleným farmářům německým. Na vesnici už skoro nevědí, co je to autobus. Zavřel místní konzum, pro nějž byla konkurence všech těch Pennymarketů, Kauflandů a Lidlů likvidační. Zavřela i hospoda: dědové, co tu camrali těch svých pár piv při desetníkovém mariáši, ji nevytrhli. Také doktor to zabalil, šmiká teď žlučníky v Deggendorfu. A to, že sem záchranka dorazí z města za čtvrt hodiny, to si může myslet snad opravdu jen paní Součková. Bývala tu ovšem i škola nahoře u silnice, ale dnes nejsou děti, a tak tam udělal jeden Bulhar, Dmitro mu říkají, najtklub s rajdama z Ukrajiny. Pana faráře, co sem přišel po převratu na faru, z toho ovanuly chmury...

Stagnační vesnice existují zvláště poněkud paradoxně v prstencích kolem velkých měst, hlavně Prahy, kde se z někdejších zemědělských usedlostí staly noclehárny pracovních sil pro metropoli. Přestože tu všude mají územní plány, nedaří se jejich záměry naplňovat. „*Demokracie zřetelně ponechává svobodu diferencovanému způsobu života a tedy i zdánlivé stagnaci*“, soudí Prof. Ing. arch. Mojmír Kyselka, CSc. a zdá se, že mu vývoj dává za pravdu.

Dál od těchto aglomerací venkov žije pořád. Pojd'me alespoň letmo nahlédnout, co prožívá, jak a v čem tu lidé bydlí a také ovšem jak se mění typický rodinný domek na vesnici.

První změna proti stavu, který na naší vesnici panoval ještě před takovými deseti lety, je obecně rozšířené mínění obecních zastupitelstev, podporované ovšem vehementně úředníky všech těch odborů a referátů územního plánování a *pražského* ministerstva pro *místní* rozvoj (vnímáte také ten paradox ?), že vesnice bez územního či

regulačního plánu bídě zahyne, odstavena od prsu s dotačním mlíčkem. Územní plány, tato nová modla české současnosti, mají naplánovat život vesnice a zajistit její přiměřený vývoj v mantinelech trvale udržitelného rozvoje. Sám trvale udržitelný rozvoj je ale spíše podivná socialistická představa o tom, že těžíme-li ropu, uhlí nebo třeba měděnou rudu, krademe je vlastně budoucím generacím. Zastánci této teorie směle (a pošetile) projektují spotřebu zdrojů na generace, desítky, stovky ba tisíce let dopředu, a plédují za to, aby bylo znemožněno či pokřiveno fungování tržního mechanismu. A tak se i v územních plánech stanovují např. hranice územní „expanze“, které lze sice vytýčit, ale ne udržet, prognózuje se, kolik půdy lze ještě zastavět, aby byla v našem silně urbanizovaném státě zajištěna výživa obyvatelstva, aniž se ovšem ví, kolik toho obyvatelstva vůbec bude... Za několik set tisíc z chudého obecního rozpočtu se starosta a zastupitelé dozvědí, kde se může postavit pár rodinných domků (v prolukách a na chudé půdě za vsí), kde by měla stát čistírna odpadních vod (v nejnižším bodě vesnice u potoka) a kde si Jarda Burda může zřídit autosprávkárnu (v bývalém teletníku). To všechno samozřejmě dávno věděli, ale teď jsou bohatší např. o informace o tom, kolik procent domků má mít suterénní kryt proti účinkům zbraní hromadného ničení (doložka CO), že obecní les už nemají nazývat lesem, nýbrž pozemkem, určeným k plnění funkcí lesa, a že to roští kolem potoka, které jezdecky kdysi tak vytrvale klučili, je vlastně biokoridor regionálního významu. A také se ovšem dozvědí, že na dotace nemají nárok, jsouce obcí trestuhodně malou, dokonce pod limitních 2 000 obyvatel. Jejich chyba: měli se sloučit s Čančovičkami, Sladkou, Hladkou, Blatkou, Kosobuckého Lhotou a Švelhubrovým Újezdcem a založit mikroregion Střední Poveltrusí (Middle Bigdropping Region). Na ten už by oko úředníka z Bruselu snad dohlédlo...

Vím, že teď napíšu něco, co bude vypadat hodně kontroverzně, ale moje letitá zkušenost to (bohužel) potvrzuje dosti výmluvně: přijatý územní či regulační plán se nadlouho stává účinným nástrojem, brzdícím rozvoj obce a otravujícím všechny kolem. Jarda Burda se totiž vlastní pílí zmohl a chtěl by si v bývalé sousední drůbežárně zřídit ještě pneuservis. Bude tam zaměstnávat dva lidi a nikdo nebude muset jezdit přezouvat auto až do Veltrus: občané obyčejní i občané zastupitelé Jardův záměr vítají. Jenže ouha ! V územním plánu je plocha drůbežárny vybarvena myší šedí jako *plocha pro výrobní zařízení potravinářského charakteru* či *odchovny hospodářských zvířat* a nikoli holubí šedí jako *plocha pro zařízení služeb nezemědělského charakteru*. Znamená to popsat desítky stránek papíru a zpracovat změnu myší šedi v šed' holubí ve třech fázích (jako zadání změny, koncept a návrh) a vše znovu a znovu vyvěšovat na úřední desku a

projednávat s úředníky na stavebním úřadě, na Krajském úřadě, úředníky životního prostředí, úředníky Správy letišť, úředníky Geofondu ČR, úředníky Povodí Labe, úředníky Památkového ústavu, úředníky Meliorační správy, aktivisty občanského sdružení Růžové inferno, úředníky Ředitelství silnic a dálnic, úředníky Traťové distance ČD, úředníky Okresní správy silnic, úředníky Správy státních hmotných rezerv, starosty sousedních obcí, úředníky od elektráren, úředníky od kanalizace, úředníky od vodáren, úředníky od ČEPRO, úředníky od telefonů, úředníky od plynovodů, občany obce, úředníky Krajské vojenské a ubytovací správy, úředníky Hasičského záchranného sboru, úředníky Policie ČR, úředníky, úředníky, úředníky... Podaří-li se to za půldruhého roku, dá se mluvit o zázraku.

Ale pohledme nyní i na změny, kterými prošel vlastní rodinný dům na vesnici.

Nelze nevidět, že změnou funkcí domu, který v průběhu posledního půlstoletí mnohdy zcela ztratil svůj dřívější hospodářský význam, se postupně mění i jeho architektonický výraz a základní stavební struktura. Tenhle proces přeměny nebo spíše určité unifikace městského a venkovského domu je objektivní právě pro změnu jeho funkce a sblížování životního stylu vesnice a města. Až na vesnice památkového charakteru ve vybraných lokalitách bude s přirozeným dožíváním jednotlivých tradičních obytných domů ubývat také na „vesnickosti“ obrazu malého sídla. Mnohým z nás to „rve srdce“, jsme se svatou tvrdošíjností nakloněni vnímat jedinou „správnou“ vesnici nejspíše jako bukolické kulisy z Prodané nevěsty či Našich furiantů. Jsme rozhodnuti nepřipustit na vesnici takovou výstavbu, které by nereagovala na tradiční formy venkovského domu. Regulační plány se opravdu plní takovými ustanoveními, jako je obdélný tvar půdorysu, tvar a sklon střechy, tvar a dělení oken, výška hřebene, druh krytiny, poloha domu vůči uliční čáře, vzájemné rozestupy domů atd. U valné většiny našich vesnic jsou však tyto ukazatele odvozeny dnes už spíše z ideální představy než z reality stavební podstaty dnešní konkrétní vesnice, kde většina domů je tak jako tak postavena odlišně. Břízolitové vily se stanovou střechou, famózní šumperáky, roztažené tyrolské horské chaty s půleným a půdorysně odskočeným štítem, panelové krychle, plechové hrůzy v areálech JZD... A kdo ví? Možná není daleko doba, kdy vedle lidového baroku nebo secese budeme zprvu připouštět a později i obdivovat lidový funkcionalismus nebo selskou postmodernu...

Jsem přesvědčen, že naše vesnice kráčí ke stavu, který bude, jak by se řeklo hudební terminologií, bitonální. První tónina se bude ozývat v partiích kolem návsi, v centrech obcí: bude klasická, tradicionalistická. Domy tu budou mít formy, které se osvědčily v dobách, kdy se za

každými vraty ozývalo bučení kravek, kdákání kachen a klepání kosy. Myslím si ovšem, že tu paradoxně budou bydlet především městští lidé, ať už jako víkendoví chalupáři nebo - díky moderním technologiím, především internetu, i lidé trvale usazení, nalézající tu svou obživu. Městský člověk totiž u nás projevuje dlouhodobě větší pochopení pro udržení tradičního vzhledu vesnického domu než sami vesničané. Nepřehlédnutelným atributem těchto domů bude nadále i určitá snaha po vnější prezentaci, po odlišném řešení uličních a „zadních“ či „bočních“ průčelí. Nu a pochopitelně: v jednom, dvou či třech stacích se bude pořád hospodařit. Třicetihektaroví farmáři (raději říkám sedláci) budou pořád naplňovat původní smysl venkova, totiž práci na půdě.

Druhá tóninu uslyšíme spíše po okrajích a bude zahrnovat stavby s typovým určením hodně univerzálním. Importy z města se tu i nadále budou prosazovat vcelku bez potíží. Jako celek však vesnice ještě dlouho neztratí svůj rurální charakter: králíci, slepice a zeleninové zahrádky či pár řádek brambor bude neodmyslitelně patřit i k těmto vilkám. Za dodržení určitých základních podmínek nevidím mnoho důvodů proč něčemu podobnému z moci úřední bránit. Bojím se kamenování, ale prohlašuji, že blbou architekturu nezachrání ani 45° sklon střechy z tašek keramických jedna radost a naopak - neuměl bych bránit vzniku dobré architektury jen proto, že její sklon střešních rovin je 20° a krytinou eternitové šablony. Těmi základními podmínkami je především požadavek dobrovolné nenápadnosti, vědomí toho, že ani tato poloha ve vsi není místem pro nějaké tvarové experimenty, a za třetí - lokalita těchto nových dostavbových částí nebude příliš pohledově exponovaná a obejde se pokud možno i bez přímých vizuálních vazeb s tradiční zástavbou středu obce.

Nové domy na vesnici tedy sice v budoucnosti budou ztrácet svůj „ladovský“ charakter, ať už s tím úředníci budou vést své války velmi vyhroceně nebo jen na úrovni doporučení, ale neměly by ztrácet své přednosti provozní. Jednu z nich velmi hezky vystihl opět Prof. Mojmir Kyselka: *„Celý problém specifických identit vlastního venkovského domu... spočívá v jeho srdci - obytné kuchyni. Přestože tam už nebude hřát sporák a někteří z těch, co seděli kolem velikého stolu nebo leželi na kanapi, odejdou do obývacího s televizí, měla by kuchyně zůstat prostorným místem setkávání a večerního života celé rodiny.“*

Další nepominutelnou kvalitou zůstává tradiční „přičapnutí“ venkovského domu k zemi. Jen dům bez masivního soklu může umožnit svým obyvatelům zcela vychutnat ono často zmiňované (a mnohdy pořád trestuhodně opomíjené) spojení vnitřku domu s exteriérem, zahradou, dvorkem apod. Vzdávat se ve jménu jakési „modernity“ této tradiční přednosti vesnických staveb by bylo pošetilé.

Třetí evrgrýn: zadní vstup. Králíkáři, zahrádkáři, záhumenkáři a vesničtí všeumělové všeho druhu nevysvlékají celé dny montérky, džíny, gumovky, tenisky i overaly, které mnohdy nesou dosti výmluvné stopy jejich pracovitého úsilí. Vykydal-li jsem právě hnůj od dvaceti ovcí, svařil držák na sajtně vleku nebo vybral dvacet metráků brambor, asi bych měl mít možnost dostat se k večeři nikoli přes naleštěnou halu, ale „zadem“, přes místnost, kde si pověším montérky na věšák a umyju gumovky ve výlevce. Pořád mě překvapuje, jak často se právě na tohle na vsi zapomíná.

Přeji všem těm, kdo bydlí ve městě a uvažují o životě na vesnici, aby pochopili, že jejich nový dům tady pravděpodobně nebude převratnou architektonickou kreací. Naopak - měl by být v kultivovaném a nenápadném souladu s jedinečným rázem obce. A jeho obyvatelé by měli usilovat o to, stát se součástí místní pospolitosti, stát se vesničany.

Ing. arch. Jan Rampich